

УДК 37.047:37.013.8

ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ АБІТУРІЄНТАМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Василенко Олена Миколаївна

м.Хмельницький

У статті розглянуто гендерні аспекти вибору професії абітурієнтами вищих навчальних закладів. Проведено дослідно-експериментальне вивчення статево-вікових особливостей професійного самовизначення молоді та здійснено обґрунтування чинників і стереотипів, які впливають на вибір майбутньої професії абітурієнтами вищих навчальних закладів.

Ключові слова: вибір професії, абітурієнти вищих навчальних закладів, гендер, стереотипи.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена складністю вибору майбутньої професії абітурієнтами вищих навчальних закладів, що спричинена нестабільною соціально-економічною ситуацією в нашій державі. В зв'язку з цим більшість вступників до ВНЗ мають поверхневі уявлення про вибір подальшої професійної діяльності, а також відчувають невпевненість у власних силах. Зауважимо й те, що юнацький вік характеризується інтенсивним психічним, особистісним та інтелектуальним розвитком. У цьому віці виникають психологічні передумови для вибору подальшої долі та, відповідно, питання і проблеми, які потребують рішення і науково обґрунтованих відповідей, які юнаки і дівчата мають навчитися знаходити в житті самостійно. На жаль, більшість абітурієнтів вищих навчальних закладів не достатньо орієнтовані в сьогоденних реаліях соціально-економічних відносин та знаходяться повністю на піклування в батьків, а це, в свою чергу, формує специфічний суб'єктивізм та інфантилізм в їх професійному самовизначенні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над проблемою вибору професії працювала достатня кількість науковців, зокрема: Л.П.Захарія, А.А.Деркач, В.І.Журавльов, І.А.Зязюн, І.С.Кон, Т.В.Кудрявцева, Є.О.Клімов, Н.В.Кузьміна, С.Г.Карпенчук, Є.М.Павлютенков, М.В.Печерова, І.П.Підласий, С.О.Сисоєва,

В.Ф.Сафін, С.В.Ситнік, А.П.Ситников та ін.

Проблему гендеру також висвітлювали у своїх дослідженнях вчені П.П.Горностай, В.Є.Каган, С.Бем, К.Юнг та ін. Проте аналіз публікацій свідчить, що зв'язок гендерних типів з професійними інтересами особистості майже не розкритий в наукових працях.

З огляду на це, **метою статті** є дослідження особливостей вибору майбутньої професії абітурієнтами вищих навчальних закладів та аналіз гендерних аспектів цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Студентський вік припадає на період пізньої юності або ранньої дорослості. В цей час закінчується фізичне дозрівання організму, набувається та ступінь духовної зрілості, яка дозволяє самостійно вирішувати питання вибору професії, участі у виробничій праці після закінчення школи [5]. Як зазначає Б.Г.Ананьев, це «золота пора» людини щодо високого розвитку комплексу функціональних рівнів, досягнення найвищих результатів, які ґрунтуються на всіх попередніх процесах її біологічного, психологічного та соціального розвитку [1].

Студент як особистість характеризується найбільш активним розвитком моральних і естетичних почуттів, завершенням становлення й стабілізації характеру. Особливо важливо, що це період оволодіння повним комплексом соціальних ролей дорослої людини: громадянських, суспільно-політичних, професійно-трудова, статево-гендерних, родинно-батьківських та інших. Із цим віком пов'язаний початок «економічної активності», під яким демографи розуміють включення людини в самостійну виробничу діяльність, початок трудової біографії, створення сім'ї й розв'язання фінансово-господарських проблем. У складних сучасних соціально-економічних умовах багато студентів змушені поєднувати навчання з трудовою діяльністю, яка є для них не стільки засобом самоствердження й самореалізації, скільки дже-

релом засобів існування. У студентів спостерігається, з одного боку, перетворення мотивації, всієї системи цінностей, а з іншого, – інтенсивне формування спеціальних здібностей у зв'язку з професіоналізацією [6].

Проблема гендерної особливості професійного самовизначення студентської молоді є актуальною не лише на сучасному етапі, але й цікавила дослідників минулих поколінь. Поняття «гендер» використовується в соціальних науках для відображення соціокультурного аспекту статевої приналежності людини і є соціальною організацією статевих різниць; культурологічною характеристикою поведінки, що відповідає статі в певному суспільстві [4].

Довгий час в нашій державі існували і досі продовжують існувати стереотипи у виборі професії, коли знівлено статус робітничої професії. Більшість випускників шкіл вважають, що робітничі професії є непрестижними. Вони орієнтовані на так би мовити «розкручені», добре розрекламовані професії, ті, що у всіх на слуху. Сучасна молодь схильна ідеалізувати професію, звертає увагу на її зовнішній привабливий бік. Це звичайний інфантилізм, нерозуміння того, що влаштуватись на роботу з омріяним дипломом за спеціальністю зможуть одиниці.

Існують також соціальні стереотипи у виборі професії, серед яких гендерні стереотипи є одними з найважливіших. Так, в суспільстві домінують уявлення про типово чоловічий образ професії, що включає в себе набір рис, пов'язаних з професійною компетенцією, раціональним мисленням і активною життєвою позицією, а також типово жіночий – з соціальними і комунікативними навичками, душевною теплотою і емоційною підтримкою. Тому, незважаючи на декларування «рівних можливостей» для чоловіків і жінок в оволодінні тією чи іншою професією, стереотипні уявлення в нашій країні про «чоловічі» або «жіночі» спеціальності досі переважають серед значної частини населення.

Вибір професії є складною комплексною проблемою, суть якої полягає у свідомому виборі життєвої позиції, що стане основною при виборі способів розв'язання тих чи інших проблем. Одним із важливих напрямків полегшення професійного самовизначення абітурієнтами вищих навчальних закладів є розвиток і вдосконалення профорієнтаційної роботи зі старшокласниками загальноосвітніх шкіл, що передбачає формування у них знань про зміст та умови професійної діяльності, правильні уявлення про вимоги до психофізіологічних та особистісних якостей людини, уникнення будь-яких стереотипів при виборі майбутньої професії.

Для дослідження гендерних особливостей вибору професії нами було проведено анкетування серед абітурієнтів Хмельницького національного університету. Анкета складалася з закритих запитань та альтернативних відповідей на них. Ми також врахували досвід проведених попередніх анкетувань студентів-першокурсників з визначення факторів, що вплинули на їх вибір професії в минулих роках задля більш повного та чіткого формулювання запитань анкети [2; 3]. Вибірку досліджуваних склали 337 абітурієнтів ХНУ, серед яких 105 осіб чоловічої статі та 232 особи – жіночої.

Результати проведеного анкетування серед 105 чоловіків показали, що лише 17,1 % респондентів орієнтовані на професії гуманітарного спрямування (психологія, соціальна робота, соціальна педагогіка, екологія), а інші 82,9 % опитаних все ж таки схильні обирати професії прикладного характеру (економіка, бізнес, менеджмент, інженерна механіка, прикладна математика та комп'ютерне програмування).

Цікавим є також й те, що на запитання анкети «Коли Ви визначилися з вибором майбутньої професії?» більшість абітурієнтів чоловічої статі (27, 6%) відповіли, що остаточно прийняли

рішення протягом останнього місяця перед вступом у ВНЗ та 23,8 % респондентів зазначили, що здійснили свій вибір по закінченні навчання у випускному класі школи. Проте на запитання анкети «Який освітньо-кваліфікаційний рівень Ви хотіли б отримати по закінченні ВНЗ?» переважна більшість опитаних чоловіків (44,8 %) виявили стійке бажання до отримання освітньо-кваліфікаційного рівня магістра із зазначеною спеціальністю, а 33,3% респондентів воліли б отримати рівень бакалавра. Цікавим є те, що 40,9 % юнаків при вступі до ВНЗ проходили спеціальну підготовку у вигляді занять з репетиторами з ЗНО, але на цей крок та на вирішальний вибір майбутньої професії вплинули рекомендації і думка батьків (38,1 %).

Аналіз отриманих результатів проведеного анкетування серед представників чоловічої статі дозволив нам зробити наступні висновки: сучасні юнаки схильні до вибору професій прикладного, а не гуманітарного профілю; своє професійне самовизначення вони здійснюють в більшій мірі не усвідомлено, про що свідчить той факт, що визначаються з професією вони не заздалегідь, а напередодні вступу до ВНЗ та керуються не власними знаннями і бажаннями, а рекомендаціями батьків.

Для порівняння гендерних аспектів при виборі майбутньої спеціальності ми провели анкетування серед 232 представниць жіночої статі. Отримані результати проведеного анкетування засвідчили, що 33,2 % опитаних дівчат схильні до вибору спеціальності гуманітарного профілю, а 64,2 % з них бажують оволодіти професіями прикладного характеру (комп'ютерне програмування, дизайн інтер'єрів та одягу, економіка, менеджмент тощо). Цікавим є те, що більшість дівчат визначились з вибором професії по закінченні навчання у випускному класі школи (35,8 %) та в першій четверті навчання у випускному класі (27,2 %), а також по закінченні 9-го класу вступом до профільного ліцею, гімназії, спеціалізованої школи (23,7 %). Ці результати свідчать, що представниці жіночої статі виявилися більш свідомими при виборі подальшої професійної діяльності, ніж їх однолітки юнаки. Більшість дівчат (53 %) хотіли б отримати освітньо-кваліфікаційний рівень магістра з обраної спеціальності і лише 18,5 % опитаних бажують отримати рівень бакалавра. Це ще раз підтверджує їхню цілеспрямованість та поінформованість при виборі спеціальності.

Варто зауважити, що 49,1 % опитаних дівчат проходили спеціальну підготовку у вигляді занять з репетиторами з ЗНО та 21,6 % з них приймали участь в гуртках, секціях, факультативах. Проте на вибір майбутньої професії більшості з них вплинула думка батьків (49,6 %) та вчителів (42,2 %).

Висновки. Отже, на вибір професії впливає цілий ряд чинників, які знаходяться в тісному взаємозв'язку. Серед них домінуючими є й гендерні стереотипи, що існують в нашому суспільстві. Проте аналіз проведеного анкетування серед абітурієнтів ВНЗ засвідчив, що сучасні дівчата «відходять» від стереотипних уявлень про суто «жіночі» професії та воліють усвідомлено обирати «чоловічі» спеціальності. Порівняльний аналіз гендерних особливостей при виборі професії засвідчив, що представниці жіночої статі є більшою мірою поінформовані та цілеспрямовані при здійсненні професійного самовизначення, а їхні ровесники чоловіки проявляють конформізм та інфантилізм у виборі подальшої професійної діяльності. Тому, можна зробити висновок, що на формування професійного самовизначення значною мірою впливає гендерний фактор та стереотипні установки, що існують у суспільстві.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є дослідження особливостей формування професійних намірів у старшокласників загальноосвітніх шкіл.

Література та джерела

1. Ананьев Б.Г. К психофизиологии студенческого возраста / Б.Г.Ананьев // Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. – Л., 1974. – 328с.
2. Каденко О.А. Чинники та мотиви, що обумовлюють професійне самовизначення випускників загальноосвітніх шкіл / О.А.Каденко, О.М.Василенко // 36. наук пр. Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна» / № 3. – Хмельницький: ХІСТ, 2011. – С.38-41
3. Каденко О.А. Механізми формування професійного самовизначення випускників загальноосвітніх шкіл та шляхи їх моделювання / О.А.Каденко, О.М.Василенко // 36. наук пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини. – Умань: УДПУ імені Павла Тичини, 2010. –Ч.4. – С.101-107
4. Малкіна-Пих І.Г. Гендерна терапія. Довідник практичного психолога / І.Г.Малкіна-Пих. – М.: Ескімо, 2006. – 928 с.
5. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи (Практикум) / Л.Г.Подоляк, В.І.Юрченко. – К.: Каравела, 2008. – 336 с.
6. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи / Л.Г.Подоляк, В.І.Юрченко. – К., 2000. – 313с.

В статье рассматриваются гендерные аспекты выбора профессии абитуриентами высших учебных заведений. Проведено опытно-экспериментальное исследование половозрастных особенностей профессионального самоопределения молодежи и сделано обоснование факторов и стереотипов, которые влияют на выбор будущей профессии абитуриентами высших учебных заведений.

Ключевые слова: выбор профессии, абитуриенты высших учебных заведений, гендер, стереотипы.

The gender aspects of the choice of profession by applicants of the higher education institutions have been described in this article. Experimental study of the sex and age features of professional self-determination of youth has been held by the author. The agents and stereotypes which influence the choice of future profession by applicants of the higher education institutions have been implemented in this article.

Key words: the choice of profession, applicants of the higher education institutions, gender, stereotypes.